

Zelfstandig lezen als redzaamheidsdoel

lezing voor *het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen Po*

Luc Koning

Dit artikel over *Zelfstandig Lezen* bestaat uit vier delen:

1. **Wat is zelfstandig lezen?**
2. **Wat zijn de aanleidingen om een project te starten met betrekking tot zelfstandig lezen?**
3. **Welke onderwijsvisie ligt ten grondslag aan het zelfstandig lezen?**
4. **Het project zelfstandig lezen.**

1. Wat is zelfstandig lezen?

Zelfstandig lezen is een vorm van tekstverwerking die een kind zonder begeleiding van de leerkracht of schriftelijke (digitale) opdrachten uitvoert. Het gaat erom wat een kind **zelfstandig** doet als het een tekst onder ogen krijgt. Dat doel zouden zoveel mogelijk kinderen eind groep 8 behaald moeten hebben. Concreet gaat het er daarbij om dat kinderen drie vaardigheden bezitten om met ieder type tekst uit te kunnen voeren, namelijk:

- A. Aan kunnen geven wat hen opgevallen is in een tekst.
- B. Eventuele vragen over de tekst kunnen stellen.
- C. Aan kunnen geven wat het kind geleerd heeft van het gelezene en/of wat het beleefd heeft tijdens of na het lezen van de tekst.

Het is opvallend dat in de kerndoelen van de SLO het begrip '*zelfstandig*' niet voorkomt. Het gaat steeds om doelen die kinderen nastreven op verzoek van de leerkracht of zoals aanwezig in een opdrachtenboek gecombineerd met instructie en begeleiding van de leerkracht.

Het gaat hierbij om:

Wat valt op?

Het beantwoorden van de vraag wat er in de tekst opvalt, heeft als doel de kinderen aan te sporen verder te denken dan de tekst zelf en ze aan te sporen na te denken over of er iets opvallends is in de tekst. Bij het lezen zullen ze die vraag op den duur ook in hun achterhoofd hebben. Dat maakt het lezen

gericht. Dat opvallende kan te maken hebben met iets dat ze raar vinden, iets dat ze herkennen, iets dat ze ook meegemaakt hebben, iets waar ze het mee eens zijn, iets dat ze niet verwacht hadden, iets nieuws, iets dat ze nog niet wisten, iets dat ze niet begrijpen, iets dat niet klopt, iets dat niet kan of iets dat niet waar is, etc. Het kan ook om een onverwachte afloop of wending zijn. Kinderen moeten dus reflecteren op de tekst.

Als u aan de kinderen vraagt wat er opvalt zullen er zeker kinderen zijn die reageren. De kinderen die niet reageren kunnen van de kinderen die reageren leren waar je naar zou kunnen kijken. U kunt ook vragen stellen om de kinderen op een spoor te zetten: vinden jullie het niet opvallend dat Of vinden jullie het niet raar dat..... Kinderen moeten meestal nog leren om te bepalen wat *opvallend* is. Veel kinderen hebben het aanvankelijk dan ook nodig dat het begrip –opvallend- expliciet wordt besproken.

Welke vragen heb ik?

Door kinderen aan te sporen vragen te bedenken, worden kinderen aangespoord na te denken en ook om niet onverschillig om te gaan met de inhoud van een tekst en vragen maar te laten liggen. 'Boeiend' zeggen sommige kinderen om hun desinteresse aan te geven. In de loop van de jaren kunnen de aansporingen vragen te stellen kinderen helpen om door te blijven denken over een tekst. Heel belangrijk is het hierbij om aan te geven aan wie de vraag dan gesteld zou kunnen worden of wie/wat zou kunnen helpen de vraag te beantwoorden.

Wat heb ik geleerd of beleefd?

Bij het lezen is er ook sprake van een opbrengst. Dat kan een kennis- of inzichtaspect zijn of een ervaring of beleving. Bij kennis gaat het er eigenlijk om of het kind aan kan geven wat het eerder nog niet wist/begreep en nu wel. Bij beleven gaat het erom aan te geven wat er gebeurde bij het lezen van een verhaal, namelijk of het spannend was, ontroerend, herkenbaar, verdrietig, saai, grappig, verwarrend, verrassend, blij met dat het goed afgelopen is, enz. Op den duur zullen deze drie items het kind ook sturen bij het lezen omdat het vooraf weet wat er gevraagd wordt en daaraan denkt tijdens het lezen. De resultaten van dit onderdeel worden in een portfolio genoteerd.

De kennis van het toepassen van de drie genoemde tekstverwerkingsbenaderingen kan invloed hebben op de manier waarop een kind een tekst gaat lezen.

Zelfstandig lezen wordt aangeleerd en verworven vanaf groep 6 in vier stappen aan de hand van een invoeringsprogramma.

1	2	3	4
Groep 6	E6 naar M7	M7 naar E7	Groep 8
-Awareness-les -20 lessen kennis maken en oefenen van de drie genoemde tekstverwerkingsbenaderingen.	-Awareness-les -10 lessen werken met herinneringskaarten	-Awareness-les -10 lessen werken zonder hulp van pictogrammen	-Awareness-les -20 lessen werken zonder hulp van pictogrammen en uiteindelijk helemaal zelfstandig de drie benaderingen

De drie herinneringspictogrammen.

In totaal gaat het in de drie jaar van groep 6 t/m 8 om 60 lessen die uitgevoerd worden als

aanvulling op de reguliere lessen begrijpend lezen. Er is dus geen aparte methode voor zelfstandig lezen. De activiteiten worden uitgevoerd met de gewone methode of methodiek die de school gebruikt. Dat maakt het invoeren ook makkelijk

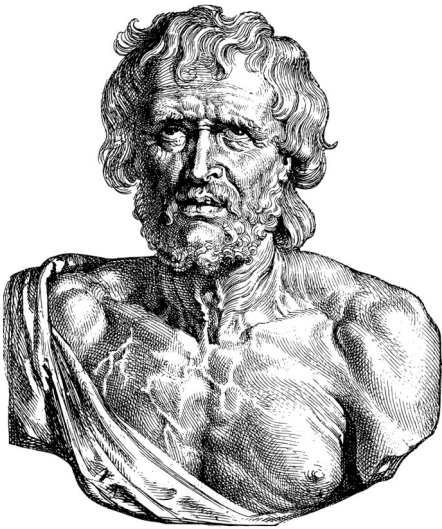
2. Wat zijn de aanleidingen om een project te starten met betrekking tot zelfstandig lezen?

Toen 5 jaar geleden steeds meer werd gewezen op de achteruitgang van de prestaties op het gebied van het tekstbegrip was de begrijpelijke reactie een intensivering van de didactiek bij het begrijpend lezen. Er verschenen veel boeken en artikelen over begrijpend lezen en tekstbegrip. Allerlei pijlers en tools werden ontwikkeld. Er verscheen van de Alan Turingsschool een film met een voorbeeldles over het Rampjaar 1672. Op die film was een leerkracht te die in groep 6 een tekst behandelde over het rampjaar. Alle kinderen deden mee en konden reageren op de vragen van de leerkracht.

Nog afgezien van discussie over de functie van het behandelen van een tekst over het rampjaar met kinderen in groep 6 is er ook de vraag of het leerresultaat verworven met de didactiek *-aan-de-hand-van-de-leerkracht-* wel het hoofddoel van het onderwijs is. Goed oefenen van het tekstbegrip is belangrijk omdat het lezen en begrijpen van teksten complexe vaardigheden zijn die niet vanzelf ontstaat zonder gerichte training.

In groep 3 t/m 6 is dat begeleide lezen nog wel legitiem en vaak ook nodig, maar het kan geen einddoel zijn. Vanaf groep 6 zou er nog iets bij moeten komen en dat is het geleidelijk leren om zelfstandig begrijpend te lezen, zodat er tekstbegrip tot stand komt.

Naast de *-aan-de-hand-van-de-leerkracht-*didactiek is er nog een tweede aanleiding voor het opzetten van een project op het gebied van het zelfstandig lezen en dat zijn de nieuwe kerndoelen waarin de aandacht voor het zelfstandig uitvoeren van vaardigheden ontbreekt. Dat is een gemiste kans.

3. Welke onderwijsvisie ligt ten grondslag aan het zelfstandig lezen?

Seneca:

Wij leren niet voor de school maar voor het leven.

Tijdens de inleiding op de studiedag op 6 maart 2024 over de conceptkerndoelen refereerde de SLO aan de bovenstaande uitspraak van Seneca. In die kerndoelen en gedurende de rest van de dag was men deze visie van Seneca vergeten.

De Romeinse filosoof Seneca (circa 4 v.Chr. – 65 n. Chr.) stelde dat we niet leren voor de school, maar voor het leven. Zijn oorspronkelijke uitspraak luidt: *Non scholae, sed vitae discimus* – niet voor de school, maar voor het leven leren wij.

Seneca had kritiek op het onderwijs van zijn tijd, dat volgens hem te veel gericht was op formele kennis en te weinig op de vorming van karakter, wijsheid en morele zelfstandigheid. Leren moest niet eindigen bij abstracte kennis, maar leiden tot een leven dat rechtvaardig, evenwichtig en zinvol werd geleefd.

De school moet meer zijn dan een plek waar leerlingen kennis 'opdoen'. Zij is een leefruimte waarin kinderen leren omgaan met zichzelf, met anderen en met maatschappelijke vraagstukken. Vaardigheden zoals kritisch denken, empathie en verantwoordelijkheid horen daarbij niet naast, maar in het onderwijs thuis.

De visie die uitmondt in het zelfstandig lezen is het *functionalisme*.

Functionalisme is een onderwijsvisie waarbij de centrale vraag is of hetgeen de kinderen aangeboden krijgen een functie heeft.

Het onderwijsaanbod moet een functie hebben. Het is dan ook de vraag in hoeverre het behandelen van het rampjaar functioneel is. Het is misschien interessant, maar weinig relevant. Voor het historisch besef is het in elk geval niet functioneel. Het is interessant, maar niet relevant.

Geschiedenisonderwijs moet immers een bijdrage leveren aan het historisch besef waarbij het erom gaat dat historische kennis en inzicht een aandeel kan leveren het heden te begrijpen. Daarvoor is andere kennis nodig dan de kennis van het rampjaar of de beeldenstorm en in het algemeen feitenkennis. Daarvoor is **relatiekennis** nodig, die een relatie legt tussen heden en verleden. Dat is wel wat meer dan de actualiteit 'erbij halen'. Wat kinderen leren, moet niet alleen interessant zijn, maar vooral relevant. Dat laatste criterium is nauwelijks uitgewerkt in het onderwijs.

Voor rekenen geldt dat basisvaardigheden niet het doel zijn. Er zijn nauwelijks mensen die op papier sommen uit gaan rekenen van het type $738 \times 391 =$ als ze op hun telefoon een rekenmachine hebben. Rekenen is een toepassingsvaardigheid. Kinderen moeten rekenredzaam zijn en dat betekent dat ze in staat moeten zijn te bepalen waar en hoe ze rekenoperaties toe moeten passen. Daarvoor heb je basisvaardigheden nodig, maar die zijn een middel en geen doel. Tegenwoordig lijken die vaardigheden het doel. Die basisvaardigheden hebben binnen een curriculum zeker een functie, maar zijn pas bij een toepassingsattitude functioneel. Soms zijn er dus interne doelen die nodig zijn om tot rekenredzaamheid te komen. Bij de rekenredzaamheid gaat het er echter om dat kinderen in de wereld om hen heen mogelijkheden zien om greep te krijgen op die werkelijkheid door rekenvaardigheden toe te passen.

Zonder rekenredzaamheid is de beheersing van de deeltaalvaardigheden (+/-/x/: tot 100) weinig functioneel.

Bij spelling gaat het niet om het dicteegedrag maar om het toepassen van de spellingregels bij het schrijven van teksten.

Juist nu, in de tijd van kerndoelenherzienin-

Nam:

X

Kelas	Inggris	Dik
-------	---------	-----

Guru:

Date:

Teknik: